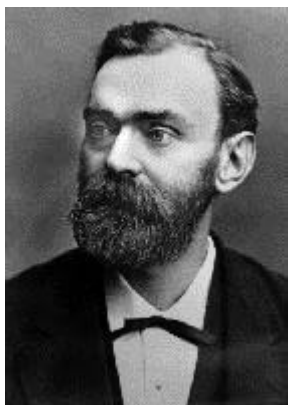

Nobel-díj

A jelentős tudományos eredményeket a világon szinte mindenütt díjakkal is értékelik. Se szeri, se száma a különböző nemzeti és nemzetközi elismeréseknek. Ezek sorában azonban megkülönböztetett a jelentősége a Nobel díjnak, melyet *Alfred Nobel*, dúsgazdag svéd gyáros és föltaláló alapított.

A díj alapítása

Alfred Nobel 1833. október 21-én született Stockholmban. Apja és fivérei az ipar és a kereskedelem különböző ágaiban tevékenykedtek, jelentős szerepük volt az oroszországi olajlelőhelyek kiaknázásában. Alfred Nobel kivételesen tehetséges volt, és több jelentős találmány is fűződik nevéhez. Ezek legfontosabbika a dinamit volt, melyet "véletlenül", de jó megfigyelés alapján fedezett fel. A nitroglicerint, ezt a rendkívül nagy hatású robbanószert 1843-ban fedezte fel az olasz *Sobrero*. Alkalmazását azonban akadályozta veszélyessége: már kis mechanikai hatásra, ütésre is robban, ami sok katasztrófát okozott. Nobel megfigyelte, hogy a véletlenül kiömlött nitroglicerint az ott lévő kovaföld fölitta, és az így képződő, jól kezelhető anyag ütésre nem érzékeny, tehát biztonságosan szállítható, de gyutaccsal ugyanúgy

robban, mint a nitroglicerin.

Nobel nem nősült meg, és 1895. november 27-én kelt végrendeletében egész vagyonát egy alapítványra hagyta. A végrendeletet Nobel maga fogalmazta, az általa - enyhén szólva - nem különösebben becsült jogászok közreműködése nélkül. A jogi pontatlanságok azután később sok vitára adtak alkalmat. A Nobel Alapítvány alapokmányát Stockholmban a Királyi Palotában mutatták be 1900. június 29-én. Ebből részlet:

„Hátramaradó vagyonom egészét a következőképpen kell kezelni: a végrendeleti végrehajtóim által biztos értékpapírokba fektetett tőke egésze képez egy alapot, amelynek kamatait évente azok között osszák ki díjakként, akik a megelőző évben a legnagyobb szolgálatot tették az emberiségnek. A jelzett kamatokat öt egyenlő részre kell felosztani, amelyeket azután a következőképpen kell megosztani: egy részt annak a személynek, aki a legjelentősebb felfedezést tette a fizika területén; egy részt annak a személynek, aki a legjelentősebb felfedezést tette a kémia területén; egy részt annak a személynek, aki a legjelentősebb felfedezést tette az élettan, illetve az orvostudomány területén; egy részt annak a személynek, aki az irodalom területéhez a legkiválóbb idealisztikus beállítottságú alkotással járult hozzá; egy részt pedig annak a személynek, aki a legtöbbet, illetve a legjobbat tette a nemzetek közötti barátság ügyéért, az állandó hadseregek megszüntetéséért, illetve csökkentéséért, a békekongresszusok megrendezéséért és elősegítéséért. A fizikai és a kémiai díjakat a Svéd Tudományos Akadémia; az élettani, illetve orvosi díjakat a stockholmi Karolina Intézet; az irodalmi díjat a stockholmi Akadémia; a béke előmozdításáért adandó díjat pedig a Norvég Stortinget (Parlament) tagjaiból választott, öt személyből álló bizottság ítéli oda. Kifejezett kérésem, hogy a díjak odaítélésénél ne játsszon szerepet a jelöltek nemzeti hovatartozása, hanem

egyedül az, hogy az arra legérdemesebb kapja, függetlenül attól, hogy skandináv-e vagy sem.”

A díj és az érme

Mivel a díjat a vagyon évi hozadéka, illetve a kamatok teszik, a díj összege évről évre változik. 1995-ben a díj összege meghaladta az egymillió dollárt.

Mindegyik díjazott kap egy kb. 200 g súlyú, 23 karátos aranyból készült érmet. (Érdekes, hogy az érme vastagsága, és így tömege is változhat kissé. Szent-Györgyi Albert érmének tömege 206 g.) A három tudományos és az irodalmi díjjal együtt adományozott érmet Erik Lindberg, a századforduló

jelentős svéd szobrásza tervezte. A 64 mm átmérőjű érmek előlapja azonos: Nobel profilban ábrázolt arc-, illetve mellképe. Felirata: A kép bal oldalán ALFR./ NOBEL, a kép jobb oldalán NAT./MDCCC/XXXIII/OB./MDCCC/XCVI. Alul bevésés: E. LINDBERG 1902.

Az érmek hátoldala különböző. A fizikai és a kémiai díjak esetében felhőkből kiemelkedő, Izisre emlékeztető, kezében bőségszarut tartó nőalak. Egy másik, a tudomány géniuszát jelképező nőalak egy fátylat emel le az istennő arcáról. A körirat idézet Vergilius Aeneiséből: INVENTAS . VITAM . IU VAT . EXCOLUISSE . PER . ARTES. A fizikai és a kémiai érmek esetében a két nőalak mellett balról NATURA, jobbról SCIENTIA szavak, alul pedig az odaítélő testületre utaló REG . ACAD . SCIENT . SUEC. A hátoldal alján kártus van, melybe a díjazott nevét vésik.

A fizikai és a kémiai érme hátoldala **Az élettani, illetve orvostudományi érme hátoldala** **Az irodalmi érme hátoldala**

A magyar, illetve a magyar származású Nobel-díjasok

Név	Szakterület	A díjazás éve
Lénárd Fülöp	F	1905
Bárány Róbert	O	1914
Zsigmond Richárd	K	1925
Szent-Györgyi Albert	O	1937
Hevesy György	K	1943

Békésy György	O	1961
Wigner Jenő	F	1963
Gábor Dénes	F	1971
Wiesel, Elie	B	1986
Polanyi, John C.	K	1986
Oláh György	K	1994
Harsányi János	G	1994

O = élettani ill. orvosi, F = fizikai, K = kémiai, B = béke, G = közgazdasági díj

Forrás: <http://www.kfki.hu/chemonet/hun/teazo/nobel/nobeldij.html>